

RESSENYA DEL SEMINARI

ÚS EFICIENT DE L'ENERGIA EN EXPLOTACIONS DE VACA DE LLET DE L'EUROREGIÓ

El seminari *Ús eficient de l'energia en explotacions de vaca de llet de l'Euroregió* va tenir lloc el 19 de novembre del 2015 a la Sala d'Actes de l'Escola Politècnica Superior de la Universitat de Girona. Es va iniciar amb l'exposició dels resultats del treball de camp realitzat en diferents explotacions de vaca de llet de Girona, Menorca, l'Ariège i la Losera durant els mesos de juny a octubre.

A continuació, es va presentar la *Guia de bones pràctiques energètiques en explotacions de vaca de llet*. Tot seguit, es va fer una visita a l'explotació Mas Gener situada al municipi de Riudellots de la Selva, amb una doble finalitat: conèixer la realitat del sector de la vaca de llet a l'àmbit periurbà de Girona, i exemplificar algunes de les recomanacions d'aquesta guia en un cas real.

Figura 1. Visita a l'explotació Mas Gener de Riudellots de la Selva.

Autora: Cristina Tous.

El seminari també va comptar amb un espai per a l'intercanvi d'opinions i el debat sobre l'eficiència energètica per aconseguir la sostenibilitat i la rendibilitat del sector de la vaca de llet. El debat va ser moderat per Joan Tibau, director del centre IRTA-Monells. Van formar part de la taula rodona Marc Xifra, ramader de vaca de llet i secretari de la fundació Agroterritori; Jordi Riembau, ramader de vaca de llet i president de Llet Nostra; Miquel Truyol, director de Medi Rural i Marí del Consell Insular de Menorca; Juan Bustamante, director del Centre de Capacitació i Experiències Agràries Sa Granja, de Menorca; Nicolas Tripogney, cap de projectes de la Chambre d'Agriculture de Ariège; Mélanie Massebeuf, tècnica de projectes de la Chambre d'Agriculture de la Lozère; Montse Álamos, cap del Servei d'Ordenació Ramadera de la Subdirecció de Ramaderia del Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya; Mariona Coll, cap de la Unitat d'Indústria de l'Institut Català de l'Energia del Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya.

Figura 2. Taula de debat: Ús eficient de l'energia en explotacions de vaca de llet de l'Euroregió

Autora: Cristina Tous.

Qüestions prèvies per a la reflexió i el debat

- És possible l'estalvi d'energia en explotacions de vaca de llet?
- Els diferents perfils d'explotacions lleteres de l'Euroregió, ¿de quina manera poden afrontar el repte energètic? ¿Quin és el model de producció òptim per a cada escenari?
- Eficiència energètica i estalvi de costos, van plegats?
- Incrementar o reduir la producció, diversificar o complementar amb més valor afegit l'explotació lletera... ¿quines alternatives es tenen per fer front al repte energètic?
- Quin és el model ramader lleter més eficient en termes d'energia? La intensificació en la producció (reducció dels costos)? L'estratègia cooperativa?
- Com fer front a les inversions econòmiques orientades a l'estalvi energètic? Quins entrebancs hi ha amb les energies renovables?
- Incloure el consumidor d'acord amb les demandes creixents de productes amb un valor afegit més alt.
- Assolir compromisos ambientals i energètics d'una manera transversal, implicant el sector, l'Administració i el consumidor.

En clau tècnica

1. És possible reduir el consum d'energia?

Existeixen moltes etapes en el procés de producció de llet i derivats en les quals es pot actuar per reduir el consum d'energia. Aquesta reducció suposa, en molts casos, un important estalvi econòmic. En el seminari es va fer palès que cal treballar per:

- Inculcar que ser més eficient es basa en la reducció de la despesa energètica.

- Reduir el consum d'energia i millorar l'eficiència dels equips de la sala de munyir i el tanc de llet.
- Instal·lar sistemes de reg eficient. Això té molta importància, especialment en les explotacions del sud de Girona atesa l'escassetat d'aigua, l'alta competència pel recurs, el seu cost econòmic elevat i el baix nivell del freàtic.
- Condicionar els aïllaments de les instal·lacions i l'orientació dels edificis és fonamental per mantenir la temperatura (escalfor).
- Atès que les tasques amb el tractor són les que més gasoil consumeixen, és imprescindible realitzar un control tècnic que verifiqui el rendiment del motor. Convé fer-lo coincidir amb la formació en manteniment de màquines per limitar els fums i aconseguir que la conducció sigui més eficient (reduir les despeses de gasoil).
- Organitzar tallers per transformar productes làctics que descriguin les bones pràctiques d'eficiència en energia i recursos naturals que es poden aplicar durant el procés productiu.
- Donar suport i instruir els pagesos perquè produeixin la seva pròpia energia (especialment fotovoltaica), també col·lectivament.
- Estar pendent de les solucions d'estalvi energètic en funció del marc territorial i la tipologia d'explotació lletera.

2. ¿Hi ha una dimensió d'explotació lletera òptima per instal·lar alternatives d'estalvi energètic?

Cal tenir present que hi ha mesures d'estalvi energètic que no suposen cap cost per a les explotacions, sinó que demanen més control i atenció a les tarifes elèctriques, o un canvi en la manera de treballar (conducció eficient del tractor, per exemple).

Les propostes d'estalvi energètic depenen de la ubicació i la dimensió de l'explotació. Amb 150 vaques ja es pot tenir una unitat de metanització; per això, i com que a l'àmbit de muntanya la dimensió mitjana de les explotacions lleteres és més reduïda, es fa necessari adoptar solucions col·lectives (tot i la complicació logística que suposa la distància entre explotacions).

Encara que l'estalvi d'energia suposa una reducció general dels costos de l'explotació, cal insistir a plantejar una bona anàlisi de les despeses abans d'assumir qualsevol inversió. En el cas que la inversió sigui alta i suposi un període d'amortització llarg (per exemple: planta de biogàs), les solucions col·lectives són una bona opció.

També s'insisteix a fer una bona planificació de la gestió dels residus (emmagatzemament, reciclatge i reutilització) i l'aigua de regadiu. L'eficiència del sistema de reg és fonamental, especialment en territoris com el sud de Girona que presenten problemes de disponibilitat d'aquest recurs.

En clau territorial

3. ¿Quin és el model d'explotació de cada regió d'estudi i com, des de la diversitat, es pot aconseguir ser energèticament més eficient?

A l'Arièja, les explotacions lleteres de la regió estan ben comunicades; això compensa la despesa que suposa tenir menys terra de conreu amb una bona xarxa comercial que permet incrementar les vendes de llet i carn.

La Losera és una regió de muntanya que complementa l'activitat lletera (producció de llet i formatge) amb l'agroturisme i la venda de proximitat. El fet de tenir races autòctones en pastura contribueix a la gestió del paisatge, i a mantenir-ne el valor natural i turístic.

A Menorca, la qüestió illenca agreuja els problemes ambientals i econòmics. Tanmateix, també genera oportunitats per al turisme o el comerç de proximitat, característiques semblants a les zones de

munyanya amb més dependència del transport de matèries primeres i un pes important del paisatge agrari pel que fa al turisme. Hi ha arguments, però, que s'oposen a complementar la producció de llet amb agroturisme (sobretot per la seva inviabilitat a mitjà termini, ja que accelera l'abandonament de l'activitat agrària). És fonamental convertir les debilitats de la insularitat en oportunitats jugant amb el turisme, el paisatge, la natura... i tots aquells elements que proporcionen un valor afegit. L'estratègia de producció de llet illenca es basa en la qualitat i la valoració del medi per a la seva funció ambiental i turística.

El debat continua afegint un quart factor a aquest model definit pels seus valors productius, naturals i d'aposta pel turisme: el valor pedagògic dels productes agraris i el seu ús amb aquesta finalitat a les escoles, com aposta de futur. No s'ha de perdre de vista que les demandes socials dirigeixen, en tot moment, l'oferta del mercat.

4. Quin és el paper del pagès?

El món agrari ha d'atendre múltiples qüestions: costos, territori, responsabilitat ambiental... i és l'Administració que ha de posar les dades energètiques i d'estalvi sobre la taula, valorar-ne els avantatges i implementar les mesures oportunes.

A França són les cambres agràries que fan aquest paper, mentre que l'Administració posa a l'abast de la pagesia eines d'anàlisi ambiental i energètica (Plan de Performance Énergétique i els diagnòstics Dia'terre) per a les explotacions agràries, amb la finalitat de radiografiar les necessitats de les explotacions (més que no pas inspeccionar o sancionar).

A Catalunya no existeix cap eina semblant que permeti assessorar el pagès en aquests aspectes ambientals. Les explotacions de vaca de llet ajusten al màxim els costos dels aliments, els combustibles, etc., per fer productes d'alta qualitat i de proximitat, tot apostant per la salut. Però encara falta apostar per la responsabilitat ambiental, que aporta un altre valor afegit als productes làctics.

Menorca és un territori petit, amb 330 explotacions lleteres, i l'Administració hi col·labora perquè cadascuna d'elles conegui i decideixi el seu futur (no es tracta de quantificar-ne l'impacte, sinó de posar evidències sobre la taula perquè el canvi es produeixi sol). L'Administració de l'illa, reserva de la biosfera, té el compromís de defensar un model propi que, després d'una llarga trajectòria, aglutina tots els agents del territori amb la voluntat d'obtenir el distintiu de qualitat pel seu patrimoni i el seu paisatge, fortament humanitzat. Aquí, el paper del pagès és clau. Fins ara, però, el territori ha estat el centre d'atenció de les mesures que s'han pres i encara no s'han treballat els vectors ambientals: energia, aigua i residus. S'ha generat una consciència social important i ara toca desenvolupar els reptes mediambientals. El Contracte Agrari de la Reserva de Biosfera, marca de qualitat de projectes i serveis ambientals, té bona acollida i molt bons resultats; per tant, s'hauria d'exportar a altres espais agraris.

5. ¿La societat valora els compromisos que assumeix el pagès en termes de seguretat alimentària, benestar animal i, ara, d'estalvi energètic?

Tots aquests elements que assumeix el ramader, i que se sumen al cost de fer llet han de rebre una recompensa amb la venda. En aquest sentit, els ramaders afirmen que la llet ha perdut valor (econòmic i com a aliment) les darreres dues dècades. Per això, i des de les cooperatives, s'ha apostat per desenvolupar formes comercials i projectes de futur conjunts. En concret, s'explica el projecte europeu Geronimo, en el qual ha participat la cooperativa lletera de segon grau Lleters de Catalunya. La segona part del projecte (la primera versava sobre la necessitat de plantes de biogàs) ha estudiat la conveniència de desplegar energies alternatives com a nou model d'autovaloració energètica. La seva implementació ha anat bé per als socis europeus del projecte, en canvi a Catalunya no ha funcionat per

la manca de planificació d'ajuts per a la inversió. A Catalunya s'han potenciat les explotacions deslligades de la terra, optant per un model equivocat i energèticament molt car: augmentar la base territorial a prop de la granja presenta greus dificultats (disponibilitat, competència i preu). Comprar pinso també representa una despesa energètica (indirecta) important. Estalviar energia vol dir, d'entrada, consumir-ne menys i després implementar mesures d'estalvi energètic.

D'altra banda, el consumidor exigeix un producte local i més barat encara que no estigui relacionat amb un estalvi d'energia. S'afegeix a l'argumentari el fet que apostar per productes locals està de moda. Per tant, cal fer pedagogia dels productes energèticament autosuficients. En aquest sentit, la producció de llet ha d'incorporar elements com ara la petjada de carboni a la marca. Tot plegat crea discrepància entre els membres de la taula de debat que no veuen, en el vector ambiental, una bona estratègia de mercat.

L'Administració catalana no disposa de prou dades sobre despesa energètica de les explotacions per establir mesures correctores, però si el sector ho demana, és una línia de treball que caldria començar a explorar. Es recorda que l'Administració està al servei de les necessitats i els interessos de la societat. De moment, en el preu del litre de llet no es paga el benestar animal, i una marca diferencial en termes de medi ambient (energia) encara es veu quelcom molt llunyà. S'hi afegeix el fet que, de moment, el Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya està treballant en una normativa de producte local fresc (encara que tingui més problemes sanitaris) que no requereixi transport (venda de llet crua en la mateixa explotació, i fora d'ella), quelcom que implica un estalvi energètic directe. A Girona, les expenedores de llet varen fer fallida per la coincidència de diverses variables com la manca d'estratègies, controls i planificació.

En termes de consum, s'obre una nova aportació al debat a partir de la falta de coneixement al voltant de la llet. Els assistents insisteixen que el mercat no ofereix tipus de llet diferents, ni llet del dia. Recorden que a escala estatal fa molts anys es va optar per comercialitzar llet UTH (la indústria lletera no en va acceptar cap més tipus perquè requeria transport en fred i implicava més costos). A França, per exemple, hi predomina la llet pasteuritzada o fresca. Al Regne Unit, el 70% dels consumidors demanen llet pasteuritzada. La demanda, doncs, és una qüestió fortament relacionada amb el fet cultural, i això pot suposar una oportunitat empresarial; demana, però, molt d'esforç i inversió per part de la indústria.

El paper de l'Administració

6. Com articular el canvi energètic?

L'Administració de la Generalitat de Catalunya afirma categòricament que és imprescindible afrontar els reptes mediambientals. Insisteix que, a Catalunya, calen estratègies que tinguin en compte la diversitat territorial: muntanya, plana i territori periurbà. Continua argumentant que hi ha dos problemes de base: que les explotacions lleteres són velles (instal·lacions, maquinària...) i que tenen molta dependència externa (alimentació i preus); a més, a tot plegat s'hi suma l'actual context d'incertesa que genera una Catalunya sense quotes lleteres i amb uns contractes, de moment, irrisoris.

La solució més immediata implica adoptar petites estratègies que suposin inversions reduïdes. Es poden fer coses sense gaire despesa a partir de les solucions exposades a la *Guia de bones pràctiques energètiques en explotacions de vaca de llet*. I no només en factors com el gasoil o la llum, sinó també d'aigua (un recurs bàsic i gens menyspreable). La guia és una bona eina, atès que permet desenvolupar alternatives per afrontar, a petita escala, reptes urgents com l'ambiental. El Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya i el Consell Insular de Menorca demostren una molt bona disposició a fer difusió d'aquesta guia.

D'altra banda, l'Administració catalana també posa sobre la taula la previsió de reduir energia amb la posada en marxa, pròximament, d'una normativa de dejeccions més restrictiva. Tot plegat comportarà

més despeses econòmiques per part de l'explotació i obligarà a fer front a una reducció de la despesa d'energia. Sigui com sigui, insisteix que encara hi ha molta feina a fer i que només s'ha començat a treballar en la gestió ambiental de les explotacions agràries.

L'Institut Català d'Energia també remarca el paper clau de la guia en l'assessorament per a l'estalvi i l'eficiència energètica, i critica el sistema de regulació espanyol. Posa sobre la taula el paper rector i bàsic d'Europa que, amb les seves directives, assenyala el camí en la implementació de normatives per a l'estalvi d'energia. Insisteix que cal desenvolupar estratègies per fomentar i desplegar el consum d'energies renovables a l'àmbit local, i en les explotacions agràries per aprofitar-ne els avantatges.

Els socis del projecte, l'Arièja i la Losera, insisteixen que les explotacions lleteres franceses, des de fa temps, ja apliquen controls per estalviar energia que suposen un important estalvi econòmic. Ara cal conscienciar el sector per desenvolupar projectes col·lectius a una escala més gran, que suposin més inversions.

En el decurs del debat, es recorda que les polítiques europees parteixen de la dicotomia d'una Europa verda de farratges al nord i amb problemes d'aigua al sud, quelcom que genera problemes a l'hora d'articular polítiques en aquest sentit.

A propòsit de la qüestió de l'aigua, Menorca esmenta que aquest recurs és un factor limitant per a la pagesia de l'illa i amb un lligam molt estret amb l'energia. També comenta que s'està treballant en la construcció d'una planta de biogàs col·lectiva, per a tota l'illa i amb participació pública.

7. ¿Quines són les fites a assolir pel sector de vaca de llet pel que fa a l'estalvi i l'eficiència energètica?

En el debat sorgeix la qüestió de la manca de suport per part de l'Administració, tant en termes de planificació de les explotacions (energia, residus, reutilització i reciclatge) com en l'impuls d'energies renovables (plantes de biogàs), i en les facilitats de què es disposa per fer inversions orientades a l'estalvi energètic. Se subratlla que l'Administració només actua d'una manera reactiva, amb les normatives i quan fan inspeccions, i que caldria que adoptés una actitud proactiva.

L'administració catalana reitera la seva disposició a treballar en aquest sentit, ja que està al servei de les necessitats i els interessos del sector i del conjunt de la societat.

Les energies renovables representen una oportunitat única per fer un tomb vers un nou model energètic. Per exemple, les plantes de biogàs són una realitat en altres països del nord d'Europa, mentre que la seva instal·lació aquí té escasses possibilitats. Altres energies renovables són més accessibles des d'un punt de vista tècnic i econòmic, tot i que presenten entrebancs burocràtics que redueixen la seva expansió territorial.

Conclusions

El decurs del debat han sorgit iniciatives i propostes per assentar les bases del repte ambiental del sector de vaca de llet de l'Euroregió, les quals es resumeixen tot seguit:

- El repte ambiental suposa, implícitament, la sostenibilitat dels recursos naturals, el manteniment del sector de vaca de llet i la rendibilitat econòmica de les explotacions.
- Cal dotar les explotacions d'eines d'anàlisi i autocontrol ambiental per millorar la gestió dels recursos, amb l'estalvi com a objectiu (aquesta guia aporta alguns exemples senzills i algunes pràctiques per implementar en el sector).
- L'aposta ambiental del sector de vaca llet suposa desplegar un ampli ventall d'eines per tenir més cura del territori, i assegurar la seva cohesió social i econòmica.

- Esdevé fonamental establir les bases d'un compromís transversal en termes d'energia, que impliqui tots els nivells de la cadena de valor agroalimentari de la llet de vaca, i que alineï les polítiques agràries, empresarials i climàtiques, així com els ajuts que es faciliten al sector.
- El sector de vaca de llet ha d'implicar i traslladar, a la societat i al seu producte, el valor afegit de les mesures de sostenibilitat ambiental en termes d'estalvi i eficiència energètica, per tal que es valori el territori i l'activitat agrària a través del seu producte.

Finalment, el seminari va tancar l'acte amb la presentació d'un enfocament metodològic per a la redacció de *l'Estratègia per a promoure l'eficiència energètica en explotacions de vaca de llet a l'Euroregió*.